

SLOVENSKA IN SOČASNA EVROPSKA KNJIŽEVNOST PO DRUGI SVETOVNI VOJNI / SODOBNA KNJIŽEVNOST OD DRUGE SVETOVNE VOJNE DALJE

Poskusite
medpredmetno
povezati - zgodovina

SLOVENSKA IN SOČASNA EVROPSKA KNJIŽEVNOST PO DRUGI SVETOVNI VOJNI, SODOBNA KNJIŽEVNOST

EVROPSKA KNJIŽEVNOST

Čas in prostor

Družbeno dogajanje v Evropi tik pred 2. svetovno vojno in po njej je v časovnici predstavljeno na kratko, po alinejah, da se boste lahko spomnili, kaj ste o tem izvedeli pri zgodovini.

- 1933 je v Nemčiji prišel na oblast Hitlerjev nacionalizem.
- 1939 je izbruhnila druga svetovna vojna.
- 1945 je bila izdelana in uporabljena atomska bomba, končala se je druga svetovna vojna in začela hladna vojna med zahodnim in vzhodnim blokom.
- 1951 je šest držav članic ustanovilo Evropsko skupnost za premog in jeklo.
- 1957 je bil z Rimsko pogodbo ustanovljen skupni trg.
- 1968 so se začela študentska gibanja v zahodni Evropi.
- 1973 se je skupnost evropskih držav razširila na devet članic in vzpostavila skupno politiko.
- 1979 so bile prve neposredne volitve v Evropski parlament.
- 1981 se je skupnost razširila v sredozemsko državo.
- 1993 je bila z Maastrichtsko pogodbo ustanovljena Evropska unija.
- 1995 se je Evropska unija razširila na petnajst članic.
- 2002 so bili uvedeni evropski bankovci in kovanci.
- 2004 se je Evropski uniji pridružilo deset novih držav.

1. Nadaljujte zapis pomembnih evropskih dogajanj oziroma dopolnite preglednico od letnice svojega rojstva do danes z dogodki, ki so po vašem mnenju zaznamovali naše bivanje v njej.

In kaj je še posebej zaznamovalo našo ožjo skupnost: kaj se je dogajalo na Slovenskem po drugi svetovni vojni?

- 1945 je bilo konec druge svetovne vojne, oblast je prevzela Komunistična partija. Zgodili so se množični poboji domobrancev in drugih nasprotnikov

oblasti. Ustanovljena je bila Federativna ljudska (pozneje socialistična) republika Jugoslavija, njen predsednik je postal Josip Broz Tito; Slovenija je postala njen del.

- 1946 se je začel uvajati socializem z nacionalizacijo in agrarno reformo.
- 1947 je bila Primorska priključena k matični Sloveniji.
- 1948 se je zgodil prelom s Sovjetsko zvezo.
- 1950 se je začelo socialistično samoupravljanje.
- 1952 je bila začrtana meja z Italijo.
- 1956 je bila uvedena gospodarska reforma.
- 1968 so potekala študentska gibanja.
- 1972 je bilo končano liberalno obdobje.
- 1979 je umrl Edvard Kardelj, teoretični vodja slovenskih komunistov.
- 1980 je umrl Josip Broz Tito.
- 1988 je potekal proces zoper četverico (Janša, Borštner, Tasič, Zavrl – JBTZ), nastajati so začele nove politične stranke.
- 1989 je nastala Majniška deklaracija za samostojno Slovenijo.
- 1990 se je na plebiscitu večina izrekla za neodvisno državo Slovenijo.
- 1991 je potekala kratkotrajna vojna proti JLA (Jugoslovanski ljudski armadi), sledil je umik JLA; začetek prehoda iz državnega planskega gospodarstva v svobodno tržno gospodarstvo.
- 1992 samostojno državo Slovenijo prizna večina držav, postane članica OZN.
- 2004 se Slovenija pridruži Evropski uniji.
- 2007 je bil uveden evro kot edino plačilno sredstvo pri nas.

2. *Je po letu 2007 še kak mejnik, ki bi ga bilo treba omeniti?*
3. *Pri predmetu zgodovina se natančneje poučite o zgodovinskih dogodkih po drugi svetovni vojni v Evropi in pripravite govorni nastop po navodilih učitelja; pripravljeno temo predstavite pred razredom. Posebej izpostavite ključne dogodke in pri sošolcih vzbudite razpravo o možnih vplivih teh dogodkov na književnost.*
4. *Kakšno književnost bi pričakovali glede na zgodovinsko dogajanje? Katere teme po vašem mnenju književniki vključujejo v svoja dela?*

O (sodobnem) pripovedništvu

V epskih ali pripovednih besedilih pripovedovalec sporoča bralcem o dogodkih, ki so se zgodili v preteklosti ali se dogajajo v sedanosti in nadaljujejo neko že preteklo dogajanje. To dogajanje je del zunanjega sveta. Pripovedna besedila so lahko napisana v vezani ali nevezani besedi. V nadaljevanju se bomo osredotočili na pripovedna besedila v nevezani besedi, in sicer predvsem na roman. Predstavili bomo razvoj romana in razliko med tradicionalnim in modernim romanom.

tradicionalni in
moderne roman

5. *Ponovite svoje znanje o tradicionalnem in modernem romanu. Razvrstite posamezne trditve glede na to, ali so značilnosti*

Ponovite

tradicionalnega ali modernega romana. Značilnosti zapišite v zvezek, da bo snov preglednejša, si lahko oblikujete tabelo, lahko pa uporabite alinejni zapis, miselni vzorec ali katero drugo možnost zapisa.

Osnovne razlike med tradicionalnim in modernim romanom

Tradicionalni roman	Moderni roman
Utemeljitev, izhajajoča iz razlage smeri.	
	Je nasprotje tradiciji.

- 1. Zgodba je zaokrožena, ima torej uvod in zaključek, vsebuje napete dogodke, moralne, socialne in psihološke probleme, ki jih razumemo. Podoba stvarnega sveta je natančno podana.*
- 2. Pripovedovalec tok zavesti predstavi z naslednjimi sredstvi: polpremim govorom, notranjim monologom, z menjavanjem časovnih perspektiv, s principom asociativnosti.*
- 3. Pripovedovalec je vsevedni/avktorialni.*
- 4. Zgodba je razbita, pravzaprav je povečini sploh več ni, je nepomembna, nejasna podoba stvarnega sveta. Sklenjenosti več ni.*
- 5. Umetniško je učinkovit, poučen, lahko berljiv, tudi zabaven, zlasti za preprostejšega bralca.*
- 6. Je dolga, obsežna književna vrsta. Dogajalni čas je dolg, dogajalni prostor širok.*
- 7. Je nasprotje tradiciji.*
- 8. Predstavlja obsežno, pripovedno sklenjeno ter natančno podobo stvarnosti, družbe, posameznih človekovih usod. Pripovedovalec je prvoosebni, osebni/personalni.*
- 9. Bralec se lahko z avtorjem poistoveti, zato ga ne more nič presenetiti. Predstavljen svet je urejen po naravnih zakonih. Junak tudi sam posega v svet, v katerega je postavljen, ga spreminja, s tem pa tudi lastno ali celo širše družbeno življenje.*
- 10. Pripoved usmerja tok zavesti posameznih pripovednih oseb, to je nepovezan tok njihove zaznave, misli in predstave. Primeren je za zahtevnejšega bralca.*

Roman je bil prvotno v 12. stoletju oznaka za spise, napisane ne več v latinskem, ampak v novem, romanskem jeziku. Kasneje je bil oznaka za literarno vrsto večjega obsega, vendar so mogoči tudi zelo kratki romani, izjemoma tudi v verzih. Evropski roman ima svoje začetke v antiki. Srednjeveški roman v verzih in prozi je še vezan na mitično, pravljico in legendarno, tudi renesančni in baročni roman sta še blizu antičnim zgledom. V 17. in 18. stoletju se je začel razvijati novoveški roman kot pripoved o človeku v moderni družbi, iskanju sreče in idealov, vzponih in padcih posameznika, stiku posameznika z družbo. Teorija romana deli romane snovno-motivno: zgodovinski, utopični, pastirski, pustolovski, kriminalni; druga delitev je glede na obliko: pisemski, dnevniški, kronikalni. V 20. stoletju so poleg tradicionalnih oblik pomembni poskusi preobrazbe romana. V teh romanih je spremenjeno gledišče pripovedovalca (ironično, distanca, refleksija), izginja dogajalna zgradba, vdirajo esejistične prvine.

roman

Ponovite

11. *Poskusite rešiti še to nalogo: na podlagi napisanega in tistega, kar ste v preteklih šolskih letih izvedeli o (tradicionalnem) romanu, izpolnite preglednico, v kateri boste predstavili razlike med tradicionalnim in modernim romanom. Deloma jo boste lahko izpolnili že sedaj, uvodoma, do konca pa najbrž šele, ko boste spoznali nekaj sodobnih romanov v tem učbeniku.*

Utrdite

Tradicionalni roman	Moderni roman
SNOV:	SNOV:
KNJIŽEVNE OSEBE:	KNJIŽEVNE OSEBE:
PROSTOR:	PROSTOR:
ČAS:	ČAS:
ZGODBA:	ZGODBA:

novi roman

Posebna vrsta romana je francoski novi roman, ki so ga razvili francoski avtorji po letu 1950. Zanj je značilno skrčenje dogajanja, izločitev zgodbe in tradicionalne psihologije, namesto tega pa objektivno opisovanje predmetnosti, novi tip pripovedovalca (drugoosebna pripoved in vizualna pripoved na način filmske kamere). Na njegov nastanek so vplivale prejšnje stopnje svetovnega modernega romanopisja, vendar vsebuje nekatere novosti. Zgodba romana in opis junakov se pomakneta v ozadje. V ospredju je čisti objektivizem, ki predmetnost opisuje na način, kot ga lahko vidi filmska kamera. Človeka opisuje le še od zunaj, zanimivi so zlasti njegovi deli telesa, položaji, kretnje. Iz romana izgine človekova zavest in tako tudi življenjski smisel. Književnik ob pisanju vse, kar zgradi, sproti tudi razgradi.

Jean-Paul Sartre je novi roman imenoval antiroman, saj v njem po branju ne najdemo nobenega odgovora, tudi prave katarze ne doživimo.

Novi roman je vplival tudi na slovensko moderno prozo, in sicer na delo Rudija Šeliga.

novi novi roman

Nadaljnja stopnja v razvoju romana je francoski novi novi roman po letu 1960, za katerega so značilni destrukcija jezika, izločitev vsakega smisla, naravne komunikacije, uvajanje grafičnovizualnih postopkov.

12. S pomočjo učitelja pojasnite izraz destrukcija.

Po drugi svetovni vojni so se v svetovni in evropski književnosti izoblikovale posebne smeri – eksistencializem, književnost absurda, magični realizem, postmodernizem, novi roman ter konkretna poezija.

eksistencializem

Najpomembnejša je bil eksistencializem.

Izraz izhaja iz latinske besede *existentia*, kar pomeni bivanje, obstoj. Književniki so obravnavali moralne, socialne, filozofske in politične teme.

Eksistencialisti so opozarjali, da so temeljni problem človekovega bivanja časovna omejenost, enkratnost in neizbežnost smrti. Človek je znotraj tega omejen, odtujen je sam sebi, išče svoj smisel bivanja.

Eksistencializem je v književnost prodrl iz filozofije, uvedel ga je danski religiozni mislec Sören Kierkegaard (1813–1855).

V 20. stoletju sta ga med drugim razvila tudi filozofa Martin Heidegger in Jean-Paul Sartre.

13. Učitelja filozofije poprosite, da vam svetuje literaturo, iz katere se lahko poučite o filozofih – eksistencialistih ali na spletu sami poiščite podatke o tem. Pred razredom predstavite idejno in filozofsko usmeritev Sörena Kierkegarda, Martina Heideggerja in Jeana-Paula Sartra. V čem so si podobni, v čem se razlikujejo? Se vam zdi njihova filozofija zahtevna za razumevanje?

Poskusite medpredmetno povezati - filozofija

Kot strnjena književna smer se je razvil v Franciji pred drugo svetovno vojno. Vrh je dosegel z deli Jeana-Paula Sartra, Alberta Camusa, Simone de Beauvoir in drugih.

Raziskujte

14. Bodite vi tisti, ki boste sošolcem predstavili bistvene podatke o filozofu in književniku Jeanu-Paulu Sartru. Posebej izpostavite njegovo filozofijo eksistencializma in o njej skušajte razpravljati s sošolci, z učiteljem.
15. S sošolci se pogovarjajte o njegovi filozofiji eksistencializma, izraženi v naslednjih trditvah oziroma tezah:

- Človek je obsojen na svobodo.
- Človek je to, kar sam hoče. Usoda je v človeku samem.
- Človek ni nič drugega kot tisto, kar je v svojem življenju počel.
- Človek obstaja samo toliko, kolikor se uresniči s svojimi dejanji; zato ni nič drugega kot skupek svojih dejanj.
- Usoda človeka je v njem samem. Nihče se ne rodi strahopetec, ampak naredi strahopetca iz sebe in je potemtakem za to odgovoren. Zmeraj pa ima možnost, da neha biti strahopetec.
- Svojih dejanj ne moremo opravičevati s svojimi strastmi in čustvi.
- Krivde ni mogoče izbrisati, je večna.

16. Izberite eno izmed Sartrovih filozofskih tez za naslov svoje samostojne interpretacije. Besedilo poskušajte sestaviti iz teze (predpostavke – ta je dana z izbranim naslovom), analize (razčlemba trditve) in sinteze (povzetka z vrednotenjem).

Bistvo eksistencializma je, da človek lahko postane tisto, kar sam hoče in je za svoja dejanja odgovoren; je odraz tega, kar je v svojem življenju počel. Svojo eksistenco določa z lastnim izborom, prepuščenost samemu sebi pa mu povzroča notranjo tesnobo.

Eksistencializem se uveljavi predvsem v dramatik in v pripovedništvu.

Izvedeti več o filozofu in književniku

magični realizem

postmodernizem

V slovenski pripovedni prozi se je takoj po koncu druge svetovne vojne pojavljal socialistični realizem. Po letu 1950 so se pisatelji vrnili k izročilu socialnega realizma, k njegovi kmečki motiviki in družbenim temam. V šestdesetih letih so še nastajala socialnorealistična dela; v nekaterih delih se je kazal premik k eksistencializmu, oblikovno so se nekateri avtorji zgledovali pri modernizmu. V osemdesetih letih so se nekateri avtorji usmerili v magični realizem, po letu 1990 pa se kaže pri nekaterih premik v postmodernizem.

visoka književnost

žanrska književnost

Osrednja pripovedna vrsta po letu 1950 na Slovenskem je bila roman, in sicer so nastajali tako visoki kot žanrski roman. Nekatere osrednje romanopisce, med njimi Cirila Kosmača, Vitomila Zupana, Draga Jančarja in druge, boste spoznali v tem poglavju.

kratka zgodba

modernisti

Razmah sta doživeli tudi novela in kratka zgodba. V romanih, novelah in kratkih zgodbah modernistov so prevladali tok zavesti, zapisovanje psihičnih procesov in asociacij in natančno, na videz objektivno opisovanje predmetnosti.

17. Ob robu ste opazili zapisane pojme: magični realizem, postmodernizem, visoka, žanrska književnost, kratka zgodba, modernisti, reistični slog. Nekatere od teh ste že spoznali, z drugimi se boste (natančneje) seznanili ob besedilih in literarno-teoretičnem pregledu v tem učbeniku. V zvezek zapišite pojme in njihove kratke definicije.

Albert Camus: Tujec

1. Z učiteljevo pomočjo pojasnite, kaj pomeni biti republiciran.

Eksistencialistično filozofijo Jeana Paula-Sartra je Albert Camus preoblikoval v filozofijo absurda. To svojo filozofijo je izrazil v lastnih leposlovnih delih. V romanu Tujec je utemeljil filozofijo absurda (mit o Sizifu) in velja za utemeljitelja književnosti absurda. V svojih književnih delih prikazuje bivanje kot absurd.

Camus je zavračal meščanska moralna merila in iskal rešitev v prenovljenem humanizmu, ki je temeljil na upor, akciji, solidarnosti. Njegovo književno delo obsega novele Izgnanstvo in kraljestvo (1957), romane Tujec (1942), Kuga (1947) in Padec (1956), drame Kaligula (1944), Nesporazum (1944), Obsedeno stanje (1948), Pravičniki (1949) ter esejistični deli Sizifov mit (1942) in Uporni človek (1952).

Filozofija absurda prikazuje človeka, ki je v razmerju s svetom v nesmiselnem položaju. V takem svetu občuti tujstvo in v njem ne more najti skladnosti. Camus izpostavlja en sam resen filozofski problem, to je problem samomora, kajti če je življenje v resnici absurdno, je torej najbolj logično, da se iz njega umakneš.

1. Razvijte svoje razmišljanje o problemu samomora, pri čemer se opirajte na Camusevo misel.

Camus človekovo bivanje in početje prikaže s Sizifovim bivanjem v Hadu, tam kjer je Sizif moral zaradi svojega nasilja po smrti valiti skalo po pobočju hriba do vrha, od koder se mu je zmeraj znova skotalila nazaj v dolino. Zastavlja se vprašanje, ali je bilo Sizifovo početje res brezupno in strašno; za stare Grke prav gotovo. Sizifovo početje Camus primerja s sodobnim človekom in z njegovim vsakodnevnim ponavljajočim delom. Poišče optimistično rešitev; trdi namreč, da človeka osrečuje že samo napor, s katerim želi do cilja.

Albert Camus (1913–1960)

Rodil se je v Mondovi v Alžiriji kot sin francoskega obrtnika. Njegovo poreklo je delno špansko, delno alzaško. Leta 1923 se je začel šolati na liceju. V Alžiru je študiral filozofijo in književnost.

Že mlad se je politično udeleževal. Leta 1936 je ustanovil Gledališče dela, na katerem je dolgo predaval. Potoval je po Evropi in bil zaradi kritike socialnih razmer leta 1940 izgnan iz Alžirije. Med drugo svetovno vojno je v Franciji sodeloval v odporiškem gibanju, po vojni se je ukvarjal z gledališčem in založništvom. Kot novinar časopisa Alger je bil republiciran. Kasneje se je vrnil v Alžirijo z namenom, da bi preprečil nemire, toda njegovih človekoljubnih idej ni nihče podprl. Za svoje književno delo je leta 1957 prejel Nobelovo nagrado.

Umril je v avtomobilski nesreči.

književnost absurda

filozofija absurda

Sizifov mit

Ponovite